

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія. Одеса: ПНЦ АПН України, 2008. 272 с.
2. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки України «Про особливості організації діяльності закладів дошкільної освіти в 2018/2019 навчальному році». URL: http://centr.cv.ua/wp-content/uploads/2018/06/LMON_1_9-386.pdf.
3. Піроженко Т. О. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Київ: Видавництво, 2021. 56 с.
4. Karuk Inna, Kolesnik Kateryna, Kryvosheya Tetiana, Prysiashniuk Larysa, Shykyrynska Oleksandra. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 28 th - 29th, 2021. 729-743.*
5. Kolesnik Kateryna, Komarivska Nadiia. Children's speech development in the process of collective creative activity. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices: Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Aleksander Sapiński, Tallinn: Teadmus OÜ, 2022, P. 136-139.*

РОЗВИТОК МОРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Волос, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В.Колосова, кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

DEVELOPMENT OF MORAL COMPETENCE OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Tetiana Volos, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти розвитку моральної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано сутність поняття моральної компетентності, її структурні компоненти та особливості формування в дошкільному віці. Визначено педагогічні умови та ефективні методи, що сприяють розвитку моральних якостей, уявлень та поведінки дітей 5-6 років. Представлено результати теоретичного аналізу досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців з проблеми морального виховання дошкільників. Запропоновано комплекс практичних рекомендацій щодо формування моральної компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти та сім'ї. Обґрунтовано значущість взаємодії педагогів і батьків у процесі морального становлення дитини.

Ключові слова: моральна компетентність, моральне виховання, старший дошкільний вік, моральні цінності, моральна поведінка, педагогічні умови.

Abstract. The article examines theoretical and practical aspects of developing moral competence in senior preschool children. The essence of moral competence, its structural components, and formation peculiarities during preschool age are analyzed. Pedagogical conditions and effective methods contributing to the development of moral qualities, perceptions, and behavior of 5-6-year-old children are determined. The results of theoretical analysis of Ukrainian and foreign researchers' studies on preschoolers' moral education are presented. A

complex of practical recommendations for the formation of children's moral competence in preschool educational institutions and family settings is proposed. The importance of interaction between educators and parents in the process of a child's moral development is substantiated.

Keywords: moral competence, moral education, senior preschool age, moral values, moral behavior, pedagogical conditions.

Моральне виховання підростаючого покоління залишається однією з ключових проблем педагогічної науки та практики. В умовах стрімких соціокультурних змін, глобалізації та інформатизації суспільства особливої актуальності набуває питання формування моральної компетентності дітей, починаючи з дошкільного віку. Старший дошкільний вік є сензитивним періодом для закладання основ моральної свідомості, засвоєння моральних цінностей та розвитку відповідних поведінкових патернів.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає формування морально-етичної компетентності як один із пріоритетних напрямів освітньої роботи з дітьми дошкільного віку [2]. У цьому контексті особливої значущості набуває дослідження педагогічних умов та методів ефективного розвитку моральної компетентності дошкільників, врахування вікових особливостей дітей та сучасних реалій освітнього процесу.

Проблема полягає в необхідності систематизації теоретичних підходів до розуміння сутності моральної компетентності дошкільників та визначенні ефективних шляхів її формування в освітньому процесі закладу дошкільної освіти та в умовах сімейного виховання.

Проблема морального виховання дітей дошкільного віку була предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретичні засади морального розвитку дитини розкриті у працях І. Беха, Р. Павелків, які обґрунтували закономірності формування моральної сфери особистості в дитячому віці. Зокрема І. Бех зробив важливий внесок у розуміння стадіальності морального розвитку особистості, починаючи з дошкільного віку, розробив концепцію особистісно-орієнтованого виховання на основі морально-духовного розвитку дитини [3].

Сучасні дослідження проблеми морального виховання дошкільників представлені в працях О. Кононко, Т. Поніманської, О. Кошелівської, Т. Фасолько, Н. Гавриш, К. Карасьової, які розглядають моральне виховання як цілісний процес формування моральної компетентності дитини [6; 15]. Структуру моральної компетентності дошкільників та критерії її сформованості досліджували М. Федорова, Т. Поніманська, І. Княжева. У їхніх роботах моральна компетентність розглядається як інтегративна якість особистості, що включає когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти [7; 13; 16]. Роль гри в моральному вихованні дошкільників висвітлено у дослідженнях С. Ладивір, А. Богуш, Н. Шкляр, які доводять ефективність ігрових технологій у процесі формування моральних якостей та норм поведінки [4; 10]. Проблему взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї в процесі морального виховання досліджували Т. Алексеєнко, О. Доукіна, Т. Кротова, які обґрунтували значущість створення єдиного виховного простору для послідовного та системного морального розвитку дошкільників [1].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемі морального виховання дошкільників, питання цілісного формування моральної компетентності дітей старшого дошкільного віку потребує подальшого теоретичного обґрунтування та практичної розробки.

Метою статті є аналіз сутності, структури моральної компетентності дітей старшого дошкільного віку та визначення ефективних педагогічних умов і методів її формування в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Теоретичний аналіз наукових джерел дає змогу визначити моральну компетентність дитини старшого дошкільного віку як інтегративну особистісну якість, що характеризується наявністю в дитини моральних знань, уявлень, переконань, моральних почуттів та

відповідних поведінкових проявів, які відображають систему ставлень до себе, інших людей, природи, суспільства.

На основі теоретичного аналізу та узагальнення досвіду роботи закладів дошкільної освіти можна визначити наступні педагогічні умови ефективного формування моральної компетентності дітей старшого дошкільного віку:

- *Створення морально насиченого середовища* в закладі дошкільної освіти, яке передбачає атмосферу доброзичливості, поваги, справедливості, відповідальності, де педагоги демонструють зразки моральної поведінки, а матеріальне оточення (книги, картини, іграшки) стимулює моральний розвиток дітей.
- *Інтеграція морального виховання в різні види діяльності дітей* (ігрову, пізнавальну, комунікативну, трудову, художню). Особливого значення набуває сюжетно-рольова гра, яка, за даними досліджень вітчизняних науковців, є провідною діяльністю дошкільника та школою моральних стосунків [11].
- *Використання художньої літератури, мультимедійних засобів та інших видів мистецтва* для формування моральних уявлень та почуттів. Казки, оповідання, вірші, мультфільми з моральним змістом є потужним засобом впливу на моральну свідомість та почуття дошкільників.
- *Організація спільної діяльності та співпраці дітей*, що сприяє формуванню навичок взаємодії, взаємодопомоги, відповідальності, чесності, справедливості.
- *Забезпечення єдності вимог та підходів до морального виховання в закладі дошкільної освіти та сім'ї*, активне залучення батьків до процесу формування моральної компетентності дитини.
- *Використання проблемних ситуацій морального змісту*, які стимулюють моральні міркування, вибір та рефлексію дітей.
- *Створення умов для накопичення дітьми практичного морального досвіду* через організацію благодійних акцій, волонтерських проєктів, надання допомоги іншим тощо [12].

Для ефективного формування моральної компетентності дітей старшого дошкільного віку доцільно використовувати комплекс методів:

- *Методи формування моральної свідомості*: етичні бесіди, роз'яснення, переконання, обговорення літературних творів, казок, мультфільмів, аналіз проблемних ситуацій, моральні дилеми.
- *Методи формування моральних почуттів*: приклад дорослих та однолітків, створення ситуацій емоційно-моральних переживань, використання художньої літератури та мистецтва для розвитку емпатії, співчуття, радості за успіхи інших.
- *Методи формування моральної поведінки*: вправлення в моральних вчинках, створення виховних ситуацій, сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, проєктна діяльність, колективна творча діяльність.
- *Методи стимулювання та корекції моральної поведінки*: заохочення, схвалення, похвала, приклад, педагогічна оцінка [13].

Ефективними формами роботи з формування моральної компетентності старших дошкільників є інтегровані заняття морального спрямування; ігрові заняття (сюжетно-рольові та театралізовані ігри); тематичні проєкти («Добрі справи», «Дружба», «Допомагаємо іншим» тощо); обговорення та інсценування літературних творів; моральні тренінги; екскурсії та спостереження; трудова та волонтерська діяльність; спільні з батьками заходи [14].

Критеріями сформованості моральної компетентності старших дошкільників є:

- повнота та усвідомленість моральних знань та уявлень;
- стійкість та глибина моральних почуттів;
- стійкість моральної поведінки в різних ситуаціях;
- здатність до морального вибору;
- здатність до морального самоконтролю та саморегуляції поведінки.

Узагальнюючи теоретичний аналіз проблеми формування моральної компетентності дітей старшого дошкільного віку, можна зробити наступні висновки:

- Моральна компетентність дитини старшого дошкільного віку є інтегративною особистісною якістю, що включає когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти і виявляється в здатності дитини усвідомлювати моральні норми, цінності, правила, керуватися ними у взаєминах з оточуючими, здійснювати моральний вибір та регулювати свою поведінку відповідно до моральних вимог.
- Старший дошкільний вік є сензитивним періодом для формування моральної компетентності, оскільки характеризується розвитком довільності поведінки, рефлексії, супідрядності мотивів, емпатії, що створює психологічну основу для засвоєння моральних норм та формування моральних якостей.
- Ефективне формування моральної компетентності дошкільників забезпечується створенням відповідних педагогічних умов: морально насиченого середовища, інтеграції морального виховання в різні види діяльності, використання художньої літератури та мистецтва, організації спільної діяльності дітей, забезпечення єдності вимог закладу дошкільної освіти і сім'ї.
- Методи формування моральної компетентності дошкільників мають бути спрямовані на розвиток моральної свідомості, моральних почуттів та моральної поведінки, а форми роботи повинні відповідати віковим особливостям дітей та забезпечувати їх активну участь у моральному пізнанні та практичному застосуванні моральних норм.
- Важливою умовою ефективного формування моральної компетентності дошкільників є взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї, що передбачає педагогічну просвіту батьків, спільну діяльність педагогів, батьків і дітей, єдність вимог та підходів до морального виховання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці та експериментальній перевірці методики формування моральної компетентності дітей старшого дошкільного віку, створенні діагностичного інструментарію для визначення рівня її сформованості, а також дослідженні наступності у формуванні моральної компетентності на етапах дошкільної та початкової освіти. Важливим напрямом подальших досліджень є також вивчення впливу цифрових технологій та медіасередовища на моральне становлення сучасних дошкільників та розробка відповідних педагогічних стратегій.

Список використаних джерел

1. Алексєєнко Т. Ф. Сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії і практики: монографія. Київ. Знання. 2019. 235 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / за ред. О. Л. Кононко. Київ: Міністерство освіти і науки України. 2021. 37 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ. Либідь. 2019. 344 с.
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Моральне виховання дітей дошкільного віку засобами художньої літератури. Київ. Слово. 2017. 144 с.
5. Карасьова К. В. Ігрова діяльність сучасних дошкільників: навч. посіб. Київ. Інститут проблем виховання НАПН України. 2017. 182 с.
6. Колосова О.В. Виховання в учнів початкових класів гуманістичних цінностей *Нова українська школа в умовах викликів сучасності*: зб. тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції. Маріуполь: МДУ, 2019. С. 17-19.
7. Княжева І. А. Педагогічні умови розвитку моральної компетентності дошкільників. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. № 5. С. 127-138.
8. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посіб. Київ. Світич. 2018. 208 с.
9. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості. Київ. Освіта. 2018. 255 с.

10. Ладивір С. О. Виховання гуманних почуттів у дітей. Тернопіль. Мандрівець. 2019. 168 с.
11. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку: «Скарбниця моралі». Тернопіль. Мандрівець. 2018. 128 с.
12. Піроженко Т. О., Ладивір С. О., Карасьова К. В. Методичні засади вивчення та діагностування моральних якостей дитини дошкільного віку: методичний посібник. Київ. Слово. 2019. 136 с.
13. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників: навч. посіб. Київ. Вища школа. 2018. 192 с.
14. Поніманська Т. І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку: монографія. Рівне. РДГУ. 2019. 356 с.
15. Фасолько Т. С. Технології розвитку моральних цінностей дітей. Хмельницький. ХНУ. 2020. 224 с.
16. Федорова М. А. Структура моральної компетентності дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти*. 2020. № 2. С. 54-58.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ірина Гайдучок, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.А. Колеснік, докторка філософії (PhD), доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF MONOLOGUE SPEECH OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Iryna Haiduchok, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Автор описує та аналізує основні процеси розвитку мовлення старших дошкільників.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, монологічне мовлення, діти старшого дошкільного віку, спілкування.

Abstract. The article reveals the peculiarities of monologue speech of senior preschool children. The author describes and analyzes the main processes of speech development in senior preschoolers.

Key words: speech development, monologue speech, children of senior preschool age, communication.

Одним із основних завдань навчання та виховання в закладах дошкільної освіти є формування в дітей умінь чітко, правильно, лаконічно та зрозуміло висловлювати свою думку. Мовлення кожної людини складається з двох взаємопов'язаних сторін: культура мовних особливостей і культура процесу безпосереднього спілкування. Культура мовних особливостей характеризується багатством словникового запасу, правильною вимовою та стилістичною виразністю мовлення, до культури процесу спілкування можна віднести силу впливу слів, змістовність, зрозумілість, доказовість.

Розвиток правильного мовлення є основою для повноцінного гармонійного розвитку особистості дошкільників. Процес мовлення відображає емоційний стан дитини, мисленнєві